

МЕТОДОЛОГІЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

УДК 340.1

В. Завальнюк,
професор кафедри загальнотеоретичної юриспруденції
Національного університету «Одеська юридична академія»,
Заслужений юрист України

ВІК ЛЮДИНИ ЯК АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ФАКТОР

Вік є важливим антропологічним фактором, який необхідно враховувати в правотворенні.

Кожне нове покоління розкриває перед людством нові можливості. Можна сказати, що повага до прав людини починається зі ставлення суспільства до своїх дітей, як і до громадян похилого віку. Якщо ми створимо умови для виживання та розвитку дітей в усьому світі, захистимо їх від лих і експлуатації та дамо їм можливість брати участь у прийнятті рішень, що безпосередньо стосуються їхнього життя, ми неодмінно побудуємо основу справедливого суспільства, до якого всі ми прагнемо і на яке заслуговують діти. Права людини є природною приналежністю кожного члена суспільства з самого моменту його народження. Майбутнє кожної нації та людства загалом потенційно залежить від підростаючого покоління. Можна сказати, що повага до прав людини починається зі ставлення суспільства до своїх дітей. Це означає, що забезпечення прав дітей безпосередньо залежить від свідомої, цілеспрямованої державної політики на міжнародному та національному рівнях і від діяльності неурядових громадських організацій, які виходять із визнання самоцінності дитинства й створюють необхідні соціально-економічні та політичні умови для їхнього життя й розвитку. Підґрунтям ювенальної політики держави має бути сучасне, відповідне

реаліям ХХІ ст. розуміння прав дитини. Сучасне розуміння прав дитини виходить з визнання цінності дитинства як особливого, значущого і абсолютно необхідного періоду в житті кожної людини. Містком від ювенальних прав до прав людини має, на думку Н.М. Крестовської, стати природне право бути дитиною, яким має володіти кожна людина у віці неповноліття. На жаль, сьогодні саме цього права позбавлені мільйони дітей, які вимушені рано стати до роботи, воювати, не вчитися, не грати, тобто не бути дітьми, суперечити своїм антропологічним властивостям.

Дитина є найуразливішою та найбільш незахищеною людською істотою. Її система цінностей будується на підставі навколишнього середовища, її психічне здоров'я є схильним до численних потрясінь у зв'язку з простими щоденними спостереженнями за всім, що її оточує. У ситуації, яка виявляється для дитини дуже складною, вона втрачає віру в себе, в можливість знайти допомогу серед дорослих, перестає розвиватися, її охоплює почуття страху. Дітей необхідно захищати. Держави повинні не тільки «вживати необхідних заходів» для забезпечення такого захисту, вони повинні його забезпечувати, вживаючи всіх необхідних заходів.

Сьогодні розвиток людства спрямований, головним чином, на покращення умов життя дорослої людини, що нерідко зумовлює порушення прав дитини. На-

сильство, дедалі більше поширюючись у нашому світі, провокує агресію, посилює байдужість, віддаляє людей від справді важливих проблем. Прагнення до задоволення потреб дорослої людини часто призводить до того, що діти опиняються покинутими, як у буквальному, так і в переносному значенні цього слова.

Для цього насамперед слід визначитися однозначно з тим, хто саме підлягає такому особливому захисту. Хто є дитиною? В якій ситуації дитина залишається дитиною і чи є можливим настання якихось подій, крім досягнення певного віку, коли вона перестає бути дитиною? І, навпаки, за яких умов після досягнення повноліття людина залишається дитиною? Ці питання можна вирішити, керуючись антропологічним підходом у науці та практичній юридичній діяльності.

Саме тому сучасне суспільство потребує формування ювенальної політики та створення системи ювенальної юстиції як інструменту її реалізації, для якої забезпечення та захист прав дитини стане пріоритетним напрямом діяльності. Це зумовлено тим, що потреби дітей розглядаються суспільством, державою і людьми як найважливіші, а з погляду необхідності їх задоволення — як першочергові. Вони є життєво важливими для самого існування та формування особистості молодого покоління. Одним із важливих питань у галузі захисту неповнолітніх є створення такої юридичної бази, що відповідає б міжнародним вимогам і стандартам прав людини, забезпечувала реалізацію прав кожної дитини та контроль за виконанням законодавства щодо їх охорони. Законодавство України необхідно привести у відповідність із міжнародними нормами, вивчати світову практику з проблем захисту дітей, налагоджувати тісну міжнародну співпрацю в цій сфері. На жаль, нині в Україні немає систематизованого законодавства з питань захисту прав дитини, а в окремих нормах значна частина положень декларативного характеру. Це загострює потребу визначення стратегічного шля-

ху корекції національного законодавства стосовно прав дітей і юних громадян, які не досягли 18-річного віку, та спонукає до систематизації наявних нормативноправових актів в ювенальне законодавство України.

Міжнародно-правові акти (Конвенція про права дитини; Європейська конвенція про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом; Європейська конвенція про заборону та негайні дії щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці тощо) втілили в собі найпрогресивніші принципи правового захисту дитини, розроблені людством протягом багатьох століть. У них у юридичній формі закріплено головні гарантії гідного існування дитини, захисту її прав і свобод. Принципи правового захисту дитини нерозривно пов'язані з принципами ювенального права, оскільки вони взаємодіють як часткове з цілим. Однак у сучасній науці питання щодо виокремлення галузі ювенального права в системі права України залишається дискусійним.

Н.М. Крестовська розглядає принципи ювенального права як вироблені в правосвідомості, закріплені в ратифікованих Україною міжнародних договорах і національному законодавстві основоположні засади правового регулювання суспільних відносин за участю дітей, а також в актах правової поведінки, пов'язаних із забезпеченням виживання, розвитку та соціалізації дітей [1, с. 214].

Існує низка підходів до визначення системи принципів реалізації, охорони та захисту прав дитини. Білоруський дослідник О.М. Старовойтов виділив принцип неприпустимості дискримінації дитини, принцип якнайкращого забезпечення інтересів дитини, принцип вільного вираження дитиною власних поглядів, принцип дотримання прав дитини на виживання та здоровий розвиток, принцип особливого захисту та охорони дітей.

О.А. Лактункіна запропонувала виділити загальні принципи правового захисту дитини: принцип особли-

вого державного захисту прав дитини та принцип публічності прав дитини. Н.М. Крестовська зазначає, що ювенальне право України ґрунтується на таких принципах: пріоритетності прав дитини, принципі рівності дітей незалежно від будь-яких обставин їх народження або актуального стану, принцип пріоритетності сімейних форм виховання, принцип протекціоналізму, принцип обов'язкової підготовки до дорослого життя, принцип поваги та толерантності, принцип забезпечення участі дітей у суспільному житті, тобто принцип прямої державної опіки над дитиною, принцип позитивної дискримінації (встановлення мінімального віку, з якого можливе притягнення дитини до юридичної відповідальності), принцип заохочення інституцій громадянського суспільства до дій в інтересах дітей [1].

Відповідно до Конвенції про права дитини одним із принципів є принцип якнайкращого забезпечення прав дитини, який передбачає, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

Держави-учасниці зобов'язуються забезпечити дитині такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, беручи до уваги права й обов'язки її батьків, опікунів чи інших осіб, які відповідають за неї за законом, і із цією метою вживають всіх відповідних законодавчих і адміністративних заходів.

Держави-учасниці забезпечують, щоб установи, служби і органи, відповідальні за піклування про дітей або їх захист, відповідали нормам, встановленим компетентними органами, зокрема в галузі безпеки й охорони здоров'я та з точки зору численності і придатності їх персоналу, а також компетентного нагляду.

Відповідно до твердження римського філософа немолода людина – це люди-

на, яка починає відчувати наближення старості, пильно спостерігаючи за змінами, що відбуваються з іншими людьми, і порівнюючи їх із власними. Немолода людина постійно відчуває віковий дискомфорт, деяку ущербність свого віку. Вона починає опиратися своєму новому стану, шукає засоби боротьби зі неминучою старістю або здається на милість переможця. Цицерон, якому під час написання цієї праці було 62 роки, як засіб боротьби зі старістю, яка наближалася, обрав мужність.

Сьогодні питання старості є одним з актуальних напрямів наукових досліджень. Старість як соціальний ризик виражається в тому, що в людини, яка досягає певного віку, знижуються природні функції організму, що проявляється в ослабленні розумових здібностей, уповільненні реакції, погіршенні пам'яті, фізичної слабкості, погіршенні зору тощо. З огляду на це людина вже не може здійснювати трудову діяльність, як того потребує виробництво. А отже, потребує певного соціального захисту.

Всесвітня організація охорони здоров'я пропонує країнам план захисту немолодих людей. Він містить кілька напрямів. Насамперед, запобігання смерті людей похилого віку. Це одна з основних проблем, коли в результаті, наприклад, тютюнопаління різко знижується якість життя такої людини. Другий – підвищення доступу до якісної медичної допомоги, третій напрям – надання можливості більш активно фізично рухатися, четвертий – розробка наукових даних у напрямі геронтології.

Міжнародний (Віденський) план із проблем старіння, ухвалений Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй у 1982 році (резолюція 37/51), ставить перед державами – членами ООН такі завдання:

1) сприяти зростанню розуміння на національному та міжнародному рівнях економічних, соціальних і культурних наслідків процесу старіння населення для процесів розвитку;

ни захисту прав та інтересів дітей. Визначено проблемні аспекти захисту осіб похилого віку.

Исследование посвящено определению сущности возраста как антропологического фактора. Обоснована важность формирования ювенальной политики, раскрыты основные принципы защиты прав и интересов детей. Определены проблемные аспекты защиты пожилых людей.

The research is devoted to the definition of the essence of the age as an anthropological factor. The importance of the formation of juvenile policy, the basic principles of protection of rights and interests of children are revealed. The needs of children are considered by society, the state and people as the most important and from the point of view of the need for their satisfaction - as a priority. Problematic aspects of protection of the elderly are determined. Un-

der the social protection of the elderly, it is proposed to understand the set of normatively secured guarantees aimed at equalizing the situation of citizens with other members of society at the onset of old age.

Література

1. Крестовська Н.М. Дитинство як правова цінність / Н.М. Крестовська // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. – О. : Юрид. л-ра, 2008. – Вип. 40. – С. 122–125.

2. Международный (Венский) план действий по проблемам старения: одобрен Генеральной Ассамблеей Организации Объединенных Наций в 1982 году (резолюция 37/51) [Электронный ресурс]. – Режим доступа к док. : <http://www.un.org/russian/topics/socdev/elderly/oldactio.htm>.

3. Завальнюк В.В. Антропологічний вимір та проблеми взаємовідносин суспільства і права / В.В. Завальнюк // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. – О. : Юрид. л-ра, 2010. – Вип. 52. – С. 269–274.